

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי י"ז ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת בבא בתרא - דף קנד

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

חממת מה אסור לפתוח קבר / להוציא את המת?

הביאה הגמ', מעשה באחד שמכר את נכסי אביו בבני ברק וטענו בני המשפחה שהמוכר מת בעודו קטן, וא"כ אף המכירה היתה בעודו קטן ואין המכירה חלה, שאלו את רבי עקיבא האם מותר לבדוק את הקטן המת, אמר להם אין אתם רשאים לבזותו, ואף אם תבדקו לא תעזור הבדיקה שהרי סימנים עשויים להשתנות לאחר מיתה.

מבואר שכל הנידון בדברי רבי עקיבא הוא משום שיש בדיון למת כאשר יבדקו אם יש לו סימנים או לא. בכל בו (ס' קיד) כתב "אין מעתיקין ממקום למקום שהבלבול קשה למתים מפני שמתיראים מיום הדין וזכר לדבריו (איוב ג' יג) ישנתי אז ינוח לי ובשמואל מהו אמר (שמואל א כח, טו) למה הרגזתני". עכ"ל. מבואר שיש ענין של חרדת הדין.

וכתב הרע"א בתשובה (תניא יז) שהכל בו חידש טעם של חרדת הדין ולא נקט את הנושא של בדיון וניוויל הנלמד בסוגיא לפנינו, שהרי להעביר את הנפטר ממקום למקום אין חשש של ניוול, רק כאשר באים לבדוק את המת יש חשש של ניוול.

אולם יהיה קשה לאיך גיסא מדוע בגמ' לא הזכירו את הנושא של חרדת הדין והבלבול לקשה למתים שזכר הכל בו. מבאר הרע"א שהנושא של חרדת הדין ובלבול למתים זה רק באופן שבוודאי חוששים לכך וזה אמור במת גדול, אולם בסוגיא לפנינו שהמת היה ספק גדול ספק קטן אין וודאי חרדת הדין ולכן חממת כך היה מותר להם לבדוק, וזה שאמר ר"ע רק את הטעם של ניוול.

עוד ביאר הרע"א שניתן להעמיד את דברי הגמ' באופן שהקרובים ערערו קודם הקבורה, ורק כאשר פותחים את הקבר יש למת חרדת הדין אולם קודם הקבורה לא שייך טעם זה, אלא רק טעם של ניוול ובדיון.

בסוף שו"ת חות יאיר נדפסו ב' תשובות מרבי דוד אופנהיים, שם בתשובה הראשונה זן בארובה בענין פתיחת קבר מתי מותר מתי אסור והטעמים בענין. שם הביא את דברי הר"מ מינץ שאין חשש של חרדת הדין בקטן (כדברי הרע"א לעיל). ורבי דוד אופנהיים חלק על ענין וסבר שאף בקטן יש חרדת הדין.

נשאל בשו"ת אגרות משה (י"ד א, רלו) האם מותר לפתוח קבר המת ולהעביר את המת כאשר קנו חלקת משפחה, כלומר מעשה וכאשר נפטר אבי המשפחה קברוהו כדת וכדין במקום פלוני, לאחר זמן בני המשפחה קנו חלקת קבר לכל המשפחה כולה, ורוצים הם להעביר את אביהם לאותה חלקת משפחתית, האם בכה"ג מותר להעביר את המת ממקום למקום. ובשאלה הוזכרת ציינו שכבר האם נקברה בחלקת המשפחה. וזן הנידון שייך לדיון שמעבירים את המת לקברי אבותיו, ועוד האם מותר להעביר את המת בכה"ג שיש בית החיים במקומו.

וכתב הגר"מ זצ"ל, שלכאורה היה נראה פשוט, ש"לקברות אבותיו" יש להחשיב רק בן אצל אביו, שמבואר שנוח לו לאדם אצל אבותיו (עי' סו"פ בירושלמי במו"ק) והיו חז"ל מתאמצים לקיים את הדבר כמבואר במסכת בב"ב (פב) לגבי ר"א ברבי שמעון (פג) לגבי רבי יוסי בריה דר"א בר"ש, שמצאו את פתח המערה סגור ע"י נחש ואמרו לו פתח פיך ויכנס בן אצל אביו. וענין זה מצאנו אך ורק בבן אצל אביו, אולם לא מצאנו ענין זה לגבי שאר קרובים, א"כ לא מצאנו היתר להעביר את קבר האב לגבי אשתו. וא"כ יש לאסור.

מביא הגר"מ זצ"ל שהגאון רבי מאיר שמחה הכהן בעל אור שמח (סוף הלכות מחמות) עדיש, שאם קונים מקום גדול לקבר משפחה גם זה נחשב כ"קברות אבותיו" לענין שמותר לפנות לשם, בין לענין איסור פנוי בין לאיסור הולכה מעיר שיש בה קברות לעיר אחרת.

והביא רביה, ממה שאלעזר הכהן שהיה מוכרח לישב תמיד בשילה, וא"כ מת בשילה. מ"מ מבואר שנקבר בבגעת פינחס בנו ברה אפרים, אף שהיה בשילה בית הקברות.

דחת הגר"מ את ראייתו שהרי יתכן שבזמן שהיה אלעזר בשילה לא נקבר בה עדיין שום אדם ולא מוגדר שהיה שם בית הקברות. ובמקום אחר (י"ד ב קסא) כתב הגר"מ, ואף אם הכינוי מקום לקברות אין איסור להוליך את המת למקום אחר. משום ששורש הדין שאסור לקבור את המת במקום אחר אם יש בעירו בית החיים, זה משום כבוד המתים כביכול מבזה אותם שלא ראוי לו לשכון ולנוח עמהם. וברור שסברא זו שייכת באופן שכבר קבורים מתים באותו מקום, אולם בשילה אין ראיה שהיו כבר מתים קבורים, ולכן אף אם קידשו מקום לבית החיים לא היה שייך לאסור על אלעזר להקבר בגבעת פנחס. ועוד, אף אם נסבור כהבנת האור שמח שהיו שם כבר מתים קבורים, אך היות ואלעזר הכהן היה נביא וכהן גדול, אין זה בדיון מה שלא קברוהו אצלם היות ואפשר שלא היו ראויים הם להיקבר אצל גדול העולם כאלעזר הכהן.

לכן נוקט הגר"מ, אם אפשר לפעול שלא יפנו את אביהם ודאי צריך להשתדל ולומר להם שהוא צער גדול להמת מפני חרדת הדין ולמה להם לעשות זה לגרום צער גדול לאביהם.

אך אם א"א לפעול בשום אופן כדאי הוא הגאון ר' מאיר שמחה ז"ל שהיה גאון גדול בדור הקודם לסמור עליו שלא למחות.

אולם נוקט הגר"מ, שיש הבדל גדול בחרדת הדין אם המת התעכל או לא, והביא את שיטת הנודע ביהודה (י"ד קמא, פט) שסבר שאין חרדת הדין באופן שהמת התעכל, ולכן ימתנו ולא יעבירו את אביהם אלא עד שיתעכל הבשר והיו עצמות בלבד. ובודאי שלא התיר האור שמח רק שיש חלקת קבר משפחתית, אולם אם רק רוצים להביאו אצל אשתו לא התיר בכך האור שמח.

נושא: ספק אם היה הנותן שכיב מרע.

בשטר שלא נכתב בו אם הנותן היה שכיב מרע או לא, **לרבי מאיר** על הנותן להביא ראיה שהיה שכיב מרע. **ולדעת חכמים** על המוציא להביא ראיה. **לדעת ר"ה**, הראיה היא בעדים, **וסבר ר"ה** שנחלקו רבנן ורבי מאיר **במחלוקת רבי יעקב ורבי נתן**, אם הולכים בתר חזקה דהשתא או לא, **לדעת רבי מאיר** הולכים בתר חזקה הלוקה והיות ועתה הנותן בריא שביא ראיה שהיה שכיב מרע. **ואילו רבנן** סוברים כרבי יעקב שיש להחזיק את הנכסים בחזקתם ולכן על המוציא להביא ראיה. **לדעת רב חסדא ורבה בר רב הונא**, הראיה שאמרו חכמים הכוונה לקיים את השטר שהוא תקף. **ונחלקו ר"מ ורבנן** בשטר שכתבו האם צריך לקיימו, **לדעת רבי מאיר** אם כתב הלוקה שטר אין המלווה צריך לקיים את השטר, **ולכן בפשטות** השטר תקף א"כ יביא ראיה שהיה שכיב מרע ויכול לחזור ממתנתו. **ורבנן סוברים** שמודה בשטר שכתבו צריך לקיימו, לכן צריך המוציא לקיים את השטר. **ואמנם נחלקו** כבר ר"מ ורבנן בדיון מודה בשטר שכתבו, כמבואר במסכת כתובות בשטר שחתומים בו עדים שטוענים שבעת כתיבת השטר היו פסולים לעדות, **לדעת ר"מ** אין העדים נאמנים לפסול את השטר, כיון שמודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו, והשטר כבר תקף. **אולם לדעת חכמים** העדים נאמנים לפסול את עדותם, ועד שלא יקיימו לא יהיה בתוקף. **החידוש בעדים** הפוסלים נאמנים לפסול את עדותם, ועד שלא יקיימו לא יהיה בתוקף. **החידוש בעדים** הפוסלים כח עדות ע"ז, קמ"ל. **החידוש בשטר שכיב מרע**, היה צד שחכמים מודים לר"מ שהרי אף הנותן טוען נגד השטר, א"כ יש לדון את השטר כמקויים, קמ"ל.

אך רבה סבר שהראיה במשנה היא ע"ז עדים. **שאל אביי** מה הסברא הרי לא כתוב בשטר שעמד זן ורגליו כדור הבריאים, ולא כתוב שהיה שוכב כדרך מתנת שכיב מרע. **אמר לו רבה** יש כאן ספק ולכן נעמיד את הנכסים אצל המוחזק.

לר"י הראיה האמורה היא ע"ז עדים. **לר"ל** הראיה האמורה היא בקיום השטר. **שאל ר"י**, מעשה באחד שמכר את נכסי אביו בבני ברק וטענו בני המשפחה שהמוכר מת בעודו קטן, וא"כ אף המכירה היתה בעודו קטן ואין המכירה חלה, **שאלו את רבי עקיבא** האם מותר לבדוק את הקטן המת, **אמר להם** אין אתם רשאים לבזותו, ואף אם תבדקו לא תעזור הבדיקה שהרי סימנים עשויים להשתנות לאחר מיתה. **מתנה** אמר ר"י אם צריך להביא ראיה בעדים, א"כ רבי עקיבא אמר ללקוחות שביא עדים שהיה המוכר גדול, ואם לא מצאו עדים לכך רצו לבדוק. **אולם אם צריך לקיים את השטר**, מדוע רצו לבדוקו שיקיימו את השטר ותו לא. **ביאר ר"ל**, הנכסים היו בחזקת הלקוחות ובני המשפחה רצו להוציא מהם, ובני המשפחה יכולים לברר רק ע"ז בדיקה שהרי אין להם שטר לקיימו. **וכן מסתבר**, שהרי אמרו להם ר"ע שאסור להם לבזותו, ואם מדובר בלוקחים מדוע שחקו שיטענו אנו שיקיימו אנו צריכים להוכיח שהקרקע שלנו. **דוחה הגמ'** מדבר זה אין ראיה להוכיח שהקרקע כבר אצל הלקוחות, שהרי אף אם ירצו לבזותו ולבדוק, הרי אמר ר"ע שהבדיקה לא תעזור כיון שסימנים עשויים להשתנות לאחר מיתה.

שאל ר"ל את ר"י מבריייתא ששנה בר קפרא, אדם התנהג בשדה כביכול היא שלו, ויצא על השדה ערער, והוציא המחזיק שטר שמכר לו המערער או נתן לו במתנה. **אם אמר איני מכיר את השטר** מקיימים אותו בחתימות העדים. **אם אמר** שהשטר הוא שטר פיוס "שטר פסים", שאינו שטר מכר אלא שטר שיחשב אנשים שפלפלוני יש שקרקעות, או שטען המערער שזה "שטר אמנה" ועדיין לא נתת לי מעות על המכירה, אם יש עדים למערער הולכים אחר העדים, ואם אין עדים הרי מתייחסים לשטר כדת וכדין ונשאר הקרקע ביד המחזיק. אמר ר"ל **מבואר** שהבריייתא היא שיטת רבי מאיר שמודה ואני לא אמרתי. **אמר ר"ל** לקיימו ולכן משאירים את הקרקע ביד המחזיק, שהרי אם כדברי רבנן היה צריך לקיים את השטר. **אמר ר"י**, **לכ"ע מודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו**, א"כ בר קפרא שנה דבריו אף כדברי רבנן. **ומה שלמדנו** שנחלקו רבנן ור"מ אם יכולים עדים לומר אנוסים היינו וכו' עת שטר שכבר קיימו הלוקה, משום כוח שר' עדים **אולם לאחר שהודה** שכתב את השטר אין יכול לבטלו ואין צריך לקיימו גם לא לרבנן. **שאל ר"ל**, לגבי המעשה בבני ברק שטענו בני המשפחה שהמוכר היה קטן, אמרו בשם ר"י "פה ערערו" היינו כיון שלא התקיים השטר צריך לקיימו, והסיבה משום שמודה בשטר שכתבו צריך לקיימו. **אמר ר"י**, דבר זה אמר רבי אלעזר התלמיד ואני לא אמרתי. **שואלת הגמ'** והרי רבי ינאי רבו של ר"י אמר שרבי מודה בשטר שכתבו שצריך לקיימו, **ושאל ר"י** שהרי דברי רבי הם כדברי רבנן במשנה ראשונה המוציא מתברר עליו כיון שאין ראיה אלא בקיום השטר. **אמר רבי זירא** (ע"י רשב"ם) שאמר רב יוסף בשם רב יהודה בשם שמואל שדברי רבי קפרא האמורים לעיל זה בשיטת רבנן שכתבו אין צריך לקיימו, **אולם רבי מאיר** אמר שצריך לקיימו. **ומה שאמר ר"י** על דברי בר קפרא שהיה לדברי הכל הכוונה שרבנן לגבי רבי מאיר מוגדר כדברי הכל. **ואמנם למדנו** שרבנן אמרו שצריך לקיימו שהרי אמרו המוציא מחברו עליו הראיה, **מבארת הגמ'**, לדעת ר"י צריך להפוך את השיטות במשנה. **ואף צריך להפוך** את סדר השיטות בגמ' במסכת כתובות לגבי עדים שאמרו שחתומים הייתה בפסול. **ואף נצטרך להפוך** את השיטות במחלוקת ר"י ור"ל מה הכוונה "ראיה" בדעת חכמים במשנה. מתנה לדעת ר"י הכוונה כיום השטר.